

KÖZMŰVELŐDÉS

Az erdélyi római kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Az emberi ~~szem~~ egységéről.*)

IV. De e tudomány nem elégedett meg azzal, hogy egyes rokon nyelveket bizonyos családba igtatott, hanem még ezen nagy családok közti rokonságot is sikeres eredménnyel kutatta, s mindinkább közeledvén céljához igazolandó a mózesi elbeszélés hitelességét a nyelvek keletkeztéről. A nagy családok rokonságán sikerült kimutatni oly hasonlóságot, mely valamennyi nyelvnek jellemes lényegében gyökerezik, úgy hogy egyikök sem létezhetett eme jellegek nélkül, melyeken rokonságuk alapszik. E jelenség a viszonyos kölcsönzés minden gyanuját kizárja; a nyelvek közti lényeges különbség pedig nem enged meg, hogy mint ezen nyelv szójárásait tekintsük, hanem állítanunk kell, hogy ezen nyelvek eredetileg egyesítőek; a közös és lényeges elemeket innen nyerték, valami hirtelen erőnek a hasonlóság elemeit s így a nyelveket szét darabolta, Humboldt Sándor e fontos pont felett így nyilatkozik: »Bármily elkülönítetteknek látszanak kezdetben bizonyos nyelvek, bármily szeszélyek és sajátságokkal birjanak: mégis bizonyos hasonlóság létezik közöttük, s számos vonatkozásaikat azon mérvben fogjuk mindinkább fölismerni, a mint a bölcsészeti néptörténelem és nyelvtudomány a tökély pontjához közeledik.« Goutianoff, ki a nyelvegységet inkább a szavak hasonlóságából védi oly buzgón, így ír: »Mennyiben a történelmet megelőzőt események egymásutánja a századokkal elmosódik, a legfényesebb lények bizonyosságát, t. i. a népek rokonságát, illetőleg rövidségét látszik okozni. Már pedig ezen a gondolkodó embert leginkább érdeklő tény teljes bizonyosságra emelkednék a régi és új nyelvek kö-

zeledése által, ha azokat eredeti állaspontjukban tekintjük. S ha valaha bármely bölcsészeti előítélet az emberi nem bölcsőjét sokasítaná, a nyelvek azonossága mindig kéznél volna, hogy a varázsművet megsemmisítse, s e tekintély a legelfordultabb szellemet is képes volna az igaz utra téríteni.« Maga Klaproth »Asia polyglossa«-jában így nyilatkozik: »A nyelvrokonság nem látszik más módon megmagyarázhatónak, mint azáltal, hogy az ó és új világ valamennyi szójárásában egy ősz nyelv maradványai lelhetők fel.«

Schlegel Fr. egy gazdag tartományra fordította a tudós világ figyelmét, melynek becsét nem fűszerei, gyöngyei vagy bárbar aránya, hanem a tudomány nem kutatott térei, a honi tudós munkálatban bányái, a jelképes ismeretek mélyen elásott kincsei s ősrégi tiszteletre méltó hagyományok hosszú ideig elrejtett emlékei képezik.¹⁰⁾ Schlegel az európai tudomány hajnalán merészen nézett a sanskrit tudomány tényeinek szeme közé. 1801 jelent meg »A Hinduk nyelvéről és bölcsességéről« irt munkája, melylyel a nyelvtudománynak alapját megvetette; két évvel később jelent meg, mint Adelung híres Mithridatése, de ez oly távol esik amattól, mint Copernicus rendszere Ptolemaeusétól. Schlegel nem volt nagy tudós több állítása valótlannak bizonyult be, de lángész volt, és ha tudományt kell teremteni, talán még inkább kívánatos a költőnek képzelő tehetsége, mint a tudósak alapossága. Bizonyára szükséges volt egy neme a költői víziónak hogy egyetlen tekintettel felfogja India, Persia, Görög, Olasz és Németország nyelvét és összekösse őket az egyszerű indogermán nevezettel. Ez Schlegel műve volt, s méltán mondták róla, hogy az értelmi fejlődésben egy

*) I. lapunk idei 30 számát.

10) Wieseman i. m.

új világot fedezett fel. »A ki az igazságot keresi épen úgy van szüksége a képzelem szövéténekére, mint a tanulmány lámpájára.«

Schlegel nem hódolhat azon véleménynek, hogy az emberek műveletlen elhagyatott állapotban találtak fel a nyelvet és az csak az utókor szorgalma által tökélyesbült; szerinte nem közvetlen felülről k özöltetett a nyelv az emberrel, hanem az, a neki adott szellemi tehetségek szervéből foly, és épen ebben áll a nyelvegysége és oszthatlansága. Vannak tudósok, kik még azt is elég bátrak állítani, hogy valamennyi alphabet a nyelvnek megfelelő egységgel bír; így Herder: »A népek alphabetjei még szembevetőbb hasonlóságot nyújtanak; ez olynemű, hogy magában véve tulajdonképen csak egyetlen egy alphabet létezik.« — Ezen egy nyelv elosztására vonatkozólag Herder állítja, hogy miután az emberi nem egy tökélyes egészet képez, melynek részei a legbensőbb összefüggésben állanak egymással: a nyelvnek is egy összefüggő egészet kell alkotni, s így igen valószínű, hogy az emberi nem, s vele nyelve is egy közös törzsre, egy első s nem több — a világ különféle részeiben szétszórt emberre viendő vissza. Ugyan ő állítja azt is, hogy a nyelvek eloszlása hirtelen volt és erőszakos. Így igazolta tán akarata ellenére is a mózesi elbeszélést. Turner Shason értekezleteiben kifejtette, hogy a nyelvek taglalásában egy a Genesisben előadott ténnyel kell elfogadnunk. Az annyira magasztalt Abel Remüszat pedig előadván a módokat és eszközöket, melyek által a nyelvbüvárlatok a történelem számára gyümölcsözők lettek, így folytatja: »E szerint valamely nép nyelvének segítségével képesek vagyunk határozottan megmondani, mily eredetű, mily népekkel volt közlekedésben, mily neműek voltak ezen viszonyok, mily törzshöz tartozik; legalább azon időszakig, melyben a nyelvek között azon zavarra bukkanunk, mely valamennyinek eredetet adott, s melynek megfejtésére oly haszताल kísérletek tétettek.«

(Folyt. köv.)

Br. Dipauli követ beszéde, melyet a bécsi birodalmi gyűlésen 1881. május 13-án tartott. *)

Uraim! Részrehajlatlan tanut idézek; Buckle Tamás írja: „a hitetlenséget a lázadás követi, a papság megalázását a koroná-é,“ és a bizonynyal részrehajlatlan Castellar a kortesek ülésében 1871. április 20-án ezeket mondá: „Az egyház a népek gondolkozása szerint szen-

tebb minden egyeduralomnál; Isten jobban tiszteltetik bármelyik királynál. Ha az egyházat, melynek 20 század szent hagyománya paizs gyanánt szolgál, leezkétethetem, vajjon ne legyen jogom kormányzási intézményeket vitatni?“

„Qui nie son roi, nie son dieu,“ mondá Proudhon és „vice versa. Le gouvernement est du droit divin — on n'est pas: de même que la Religion es du ciel on n'est rien. Dès pue l'état ne fait point acceptation d'un dogme, n'a aucure foi, c'est contradiction rielle ce n'est pas le moindre triomphe du génie révolutionnaire.“ (Proudhon. Idée générale de la révolution.) (Az uralkodás és ennek tekintélye csak isteni eredetű lehet, vagy nem létezik, valamint a vallás is vagy csak természetfölötti vagy nem létezik. Azon pillanattól kezdve, melyben az állam a természetfeletti hit czikkelyeket tagadja, a hitet elhagyja, azonnal önmagával ellenkezésbe jön és ezen ma létező ellenmondás valóban nem a legkisebb győzelme a forradalmi szellemnek. A ki Istenét tagadja, királyát is tagadja — és megfordítva.)

És mindezekből a socialistikus „Volksstaat“ az 1873. augusztus 23-ki számában ezen következtetést vonta le: „a viszonyok Európában oly módon fejlődtek ki, hogy a mai állam és társadalom ellenségeinek legmerészebb várakozásait is tulszárnyalják.“

Danton vala az első, ki azt hangoztatta: „a gyermek úgy képezi az állam tulajdonát, mint a szülők-ét.“

Danton vala az, ki először a természetjog és természetbölcészlet amaz ósrégi tételét, hogy a szülők akarata az Isten által akart alapja legyen minden nevelési ügynek, fölállította. De nemcsak a természetjog és természetbölcészlet elvei, hanem tevőleges jog szerint is fel vannak jogosítva a szülők arra, hogy befolyásukat az iskolára megóvják, miután a lelkiismereti szabadság elismeri, hogy senkit sem lehet olyasmire kényszeríteni, mit saját lelkiismerete szerint az isteni parancsokkal ellenkezőnek kell tekintenie.

A család után pedig az egyház a kiválóbb iskolahatóság. A pap nemcsak inspector datus, hanem inspector natus is az iskola részére.

„L'instituteur doit être l'auxiliaire du prêtre,“ mondja Le Play, car le véritable enseignement n'est pas dans les connaissances immédiates, que l'enfant en obtient, mais dans la culture, p'en reçoit son esprit.“ (A tanítónak a pap segédének kell lennie, mert a valódi oktatás, nem a közvetlen ismeretekben áll, melyeket a gyermek nyer, hanem azon iránytól függ, melyet szíve és lelke örököl.)

Ezen tétel igaz és helyesnek tartatott Európában Nagy Konstantin idejétől egészen a francia forradalomig. Még a protestans fejedelmek is, mint határozottau tartományi püspökök gyakorolták iskola-felügyeleti jogukat.

Még a westphali béke és 1803-ki birodalmi képviselői főgyűlés határozatai is elismerték, hogy az iskolának a felekezethez kell tartoznia, épen úgy, mint

*) V. ö. „Közm.“ f. é. 20. számát.

az erkölcsi ifjuság és tárgyilagos igazság a tevőleges hitnek hozzátartozója.

De a hit nem elmélet, nem elvont tudomány. Szívet és szellemet, észet és akaratot átölel és csak e hit gyakorlása, ezen hit szerinti élet az, melyeknek alapját a nevelésben kell megvetni, ha azt akarjuk, hogy ezen nevelés tágas körökben is áldáshozó legyen.

„Semmiféle társadalmi ujtás — írja Treitschke, a nemzeti — szabadelvű Treitschke — sem fog a munkás osztályoknak több áldást hozni, mint amaz egyszerű, régi intés: dolgozzál és imádkozzál. A ki az alsóbb rendű férfi jámbor hitét, az ő legvalóbb drága kincsét zavarja: az az emberi társaság ellen büntényt követ el.

Ezek a Treitschke szavai. De az Isten fogalmával és a halhatatlanság elfogadásával egyszersmind az embernek természetfölötti célja is el van ismerve és így logikailag következetesen elismerve az egyházi iskola, az egyház felügyelete az iskola és művelődés fölött, mely nemcsak az értelmet egyoldalulag, hanem szívet és szellemet, az egész embert átölelni kell.

Az iskola az anyaszentegyház segédkező intézménye volt és most is azért az iskolai-kérdés vallási kérdés. Vallási kérdések megoldására pedig csak két eszköz van — elnyomás vagy szabadság.

De azért nem kell aggodniok azoknak, kik a művelődést, a haladást szívökön hordozzák, ki a valódi haladást és nem csak a materialisticus, és positivistikus haladást. Hisz már Göthe mondja: „akereszténység műveltségét és erkölcsi magasztosságát soha sem fogja az emberi szellem tulszárnyalni“.

De kinek van első sorban joga, jó keresztényeket és jó családtagokat nevelni? Mindenkire, ugye egyesekre mint az egészre nézve, az állam mint az egyénre nézve főnáll eme szigorú parancs: tárgyilagos igazságosság. Ez pedig csak az örök isteni, szentesített törvények kereten belül lehetséges.

Ezeket pedig nem lehet tanítani, ugye mint a menyiségtant és helyesírást.

Beoltva kell lenni azoknak, a szívből kell kifejlődniök a vallás által a tevőleges isteni tiszteletben a papság mellett, mely a fölött örökös és róla gondoskodik.

Hol az állami iskola az illető elismert felekezettel ellenkezésbe jön, ott amannak irányadó hatalma többé igazolva nincsen; akkor a lelkiismeret joga annak hatalma helyébe lépni.

Ugyis legtöbbszörre nem a magas államtudomány hanem valami egészen más az, a mi az államot minden vallásos dologtól való ominosus szomorú elválásra indította. Halljuk e fölött ismét egy részrehajlatlan tanut. Bluntschli tanár államjogtanának második részében ezeket írja: „Azon mai törekvésben, hogy az államnak valamely vallást sem elismerni, sem előmozdítani nem szabad, legnagyobb része van azoknak, a kik egyénileg is csak kedvetlenül szívelik, ha a vallásra emlékeztetnek. Az ifjuság nevelésére ez elválasztása az állami intézménynek az egyházi gondoskodástól természetesen ép oly károsan hat, mint az elválása a magán-

nevelésre. Azért az ifjuságot manapság egyszerű egészséges házi étel helyett uri étkek hulladékaival táplálják, melyek csak a gyomrot rontják el épen úgy, mint az iskolai költségvetés.“

Ezek Bluntschlinek szavai. De lássuk már most, hogy a mi iskolai törvényünk — dacára annak, hogy a vallás-erkölcsi nevelést hangsúlyozza, — mily állást foglal el ezen conflictussal szemben, azon conflictussal szemben t. i. mely szerint a világi iskolaközegek az egyháziakkal nem akarnak karöltve járni — az egyháziak pedig nem járhatnak.

(Folyt. köv.)

A néptanító és szünidő.

Korunk a népnevelést tüzte ki vezéreszméjeül, mint olyant, mely Európának minden művelt államában a nép anyagi és szellemi boldogságának lehető megközelítése és tovább fejlesztésében, e célra az egyedüli és legbiztosabb mozdony gyanánt általánosan ismertett el. Tehát ezen magaszos eszme megtestesítésére — minden egyes állampolgárnak, nemcsak önmaga, hanem az egész emberiség érdekében is, — közremunkálni elengedhetlen állampolgári, de egyszersmind erkölcsi szent kötelessége is.

Hogy ezen állampolgári és erkölcsi kötelességnek a néptanító a kor kívánalmaihoz mértén megfelelhessen; hogy a népnevelés által egyesek, családok, megyék, s így tovább az összes emberiség anyagi és szellemi boldogsága reménylendő megalapításához. az őt megillető arányban hozzájárulhasson: e célra a szünidő ép oly lényeges kellék, mint a nevelés és tanítással való foglalkozás.

Valamint a testi foglalkozások következtében kimerült phisicai erők, a kellő mértékű álom jótékony befolyása által visszaszerezettévé, rugékonyabbakká és a további foglalkozásokra alkalmassá válnak; szintugy a szellemi működések folytán igen sokszor megfeszült. s ennek következtében megglazult szellemi erők is: a működésnek mérsékelt ideig tartó szünete folytán fölfrissülnek, fogékonyabbak s következőleg tettekre képesebbek lesznek.

S miként a fölösleges álom a testi erőket gyön-giti, magát az egész testet torhává s végre teljesen munkaképtelenné teszi, épen úgy zsbbasztja és bénítja meg a szellemi erőket. a huzamos ideig tartó semmit tevés.

A szünidő tehát kétségkívül szükséges, de azt célszerűen fel is kell használni!

A honalapító Árpád, sok ideig tartó viszontagság, teljes vándorlás és gyakori harcok közt a Kárpátokon áthatolva, a mai Munkács helyen egy ideig pihenőt tartott; részint azért, hogy népével együtt magát kipihenje, részint pedig, hogy az elfoglalandó területekre a haditervet megállapítsa, s bevégezödvén a szünét, megindult: s miként tudjuk fegyvereit mindenütt diadal kísérte.

A néptanító, ki magasztos hivatása, s a népnevelés előbbre vitelétől — nem pedig a megélhetés miatti aggodalom által — ösztönöztetve, nyolcz hónapon át odaadással működik; szintén szünetet tart, hogy magát kipihenje, de legfőképp azért, hogy szünet alatt a jövő iskolai évre a tantervet megállapítsa.

A leczkerendet újra írja, s a szükséges változtatásokat abban megteszi, mert évközben meggyőződik arról; hogy az még nem tökéletes, miként nem is lehet, mert tökéletes egyedül az Isten: s épen azért ilyen csakis tőle származhatik.

Kiszámítja, hogy a tanidő alatt, mindenik tárgyra külön-külön hány óra vagy fél óra jut, s e szerint a feldolgozandó tananyagot — az ismétlésre multhatlanul megkivántató időt felhagyva — beosztja.

A magánfoglalkozásul földadott nyelv- és számtani feladatokat ismételtén átolvassa, minek eredménye az lesz: hogy jövőre a magánfoglalkozásokat még jobban alkalmazva sikerültebb dolgozatokat fog kapni, s ime! meg van a kevés fáradság után a nagy erkölcsi jutalom.

Fölteszem, hogy minden tanító évközben, a kevésbé sikerült tanításokat megjegyzi, s itt a szünidő, a kedvező alkalom, melyben elég ideje van, hogy azokat újra kidolgozza, s jövőre sikeressé és könnyen felfoghatókká tegye.

Azonban a néptanító itt nem áll meg! A szünidő ily kevés foglalkozással még nem ér véget, még sok ideje van, mely időt is hivatása pontos betöltése, s czélja megközelítése érdekében, el nem mulaszt.

Ismeretköre bővítése czéljából alkalmas paedagogiai szakkönyveket olvas, melyekkel ha nem rendelkeznek, egyik vagy másik szomszéd tanítótársától bizonyos ideig kölcsönözhet. Olvasását jegyz. tekkal kíséri, a fölött medital, összehasonlit, szétválaszt, következtetéseket majd ítéleteket von, s ez uton ismereteit czélszerűen gazdagítja. „Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur” e mondattól kifolyólag az egyetértést iskolai eljáróival szemben szilárdítsa vagy ha még nincs, azt megalapítani — teendői egyik legfőbbjéül tekinteni — elodázhatlan kötelességének ismerje.

Mint hogy különösen falu helyen, állása és képzettségi fokát tekintve első ember a pap, ki rendesen iskolaszéki elnök is; az ő bizalmát és szeretetét, — ki czélja elérésére erkölcsi és anyagi támogatásait a szent ügy érdekében meg nem vonja — kiérdemelni, igen ohajtandónak tartom.

A szünidő a társalgásra is igen kedvező alkalmat nyújt, mire nézve a következő ismeretes elvet ajánlom: „Társalgásod mindig épületes legyen” azaz részint olyanokkal társalogj, kiktől tanulhatsz, — részint pedig olyanokkal, kik tőled is tanulhatnak. Igyekezzék tehát a néptanító, társalgásra szánt idejét úgy használni; hogy abból önmaga és környezetére mindig valami erkölcsi haszon háromoljon, s egy perczet se engedjen felhasználatlanul a semmiség mély tengerébe gördülni.

A séta kedvező alkalom a tanítóra, hogy maga iránt a népben szeretetet és bizalmat keltsen.

Ha az utcán sétál, a ház őrzés végett honhagyott s a töltésekre kiült fonó anyóakkal bizalmas beszélgetésbe áll, nyájában kérdezősködik állapotjukról, s az iránt önzetlen érdeklődést mutat, átviszi a beszéd-fonalát a gyermekek játékaikra, s a széllyes játékokról u. m. gyufa, viz, fegyver, kutya, por stb. . . . szerencsétlen eseteket hoz fel: s ezzel a házinévelés jó irányára czélszerűen befoly; s egyszersmind maga iránt bizalmat s szeretetet ébreszt.

Lehetnek tanítótársaim közt olyanok, kik azt fogják mondani: gazdaságom folytatása miatt ezekre nem érek rá! Én pedig azt állítom: hogy a gazdálkodással legnagyobb mérvben elfoglalt néptanító is ezen csekélyégeket, csupán szorakozás kedvéért is élvezettel megteheti.

Végül pedig, még annyit vagyok bátor megjegyzeni: hogy azon néptanító ki szünidejét ezen elvek szerint használja fel, a nép anyagi és szellemi boldogsága reménylendő megalapításához az őt megillető arányban hozzá tud járulni, s a jövő tanév ránézve örömbeli foglalkozások közt eredményyel fog végződni; ellenben az, ki szünideje alatt hivatási körébe vágó dolgokkal keveset vagy épen semmit sem foglalkozik: teendőitől egészen elidegenedik, félni fog a tanév kezdetétől, igen annak tartalmától — mely alatt növénydekeit agyon kinezta — s végre rettegni fog annak végétől, mert kötelességének hanyagul teljesített öntudata, nem nyugalmat; hanem lelki gyötrelmet szül.

T-r.

T Á R C S A.

Csik vészes napjaiból.

(Történeti beszély.)

(Folytatás.)

A tábor megélénkült. A nyughelyeiket elhagyott tatárok fegyvereik és lovaik gondozásához fogtak. Az alkapitány lakában, hol tegnap a leirt jelenet tanui valánk két férfiú ül egymás mellett. Az öregebbik, Mirza a tatárok hatalmas khánja. Drága szövötü öltözet földi tagjait, magas termetes férfiú öszbevegyült szakállal, sasorral, ravasz kicsiny szemekkel, melyek visszataszító hatást gyakorolnak szemlélőre. A mellette álló zlig 24 éves fiatal épen ellentéte atyjának. Nemes arcvonásain az ifjuság bája honol, minden moudalataiban méltóság és férfiaság tükrözik vissza. Fekete szemei, barna gondozott körszakála, magas homloka, vonásainak arányossága egyesülnek a férfias szépség emelésében. Atyjáéhoz hasonló keleti öltözet földi tagjait. Lépünk közelebb és hallgassuk ki az atya és fia beszélgetését.

„S mit szándékozik kegyelmes atyám a történetek után tenni?” Szóla az ifju. Nem jobb volna a zsákmány

Kisebb közlemények.

és foglyok biztosítása végett visszavonulni, még ellenünk fordulhat a harc változó kockája. A gyaurok az első meglepetésből kiocsudnak mindenfelől összesereglenek s a távoli érdekekről is érkezhethet segély számukra?

„Mit mondasz fiam Kutsuk? — Válaszolt az atya kérdő, de egyszersmind ingerült hangon. „Nekem akarsz te tanácsot osztogatni? A mai világban már a tojás többet akar tudni a tyuknál. Hát gyáván visszaforduljunk akkor, midőn még annyi zsákmány várakozik reánk? Ne félj, a gyaurok részéről ellenállást nem várhatunk. Örvendenek még, ha hatalmas karjaimat kikerülhetik. Egyébiránt kiküldött kémem Ali megérkezett s az ő híreitől fog függni elhatározásom, s az is hogy merre felé vegyem utamat. Vezessétek be Alit, mert elfogadom“ szólott felemelkedve a kerevetről az ajtón kivülálló fegyvereshez.

„Atyám bölcs elhatározását parancs gyanánt fogadom. Csak azt az egy kegyelmet kérem, hogy foglyaim fölött szabadon rendelkezhessem!“

„Most már sejtem miért ohajtanál oly gyorsan visszavonulni, remegsz áttól, hogy a galamb kiszabadulhat körmeid közül. No ne félj, megigérem, hogy bármennyi váltságdíj ígérjenek érte, nem adom ki. Csak légy bátor és vitéz, mint eddig, a jutalmat megkapod. Itt van Ali! Mi jó hírt hozol? Igen megkéstél, már azt hittem, hogy valahol ott hagyád szürke koponyádat!“

„Allah kegyelmes legyen veled a szultán leghatalmasabb vezére Mirza khán“, szólott Ali, keletiesen leborulva a khán előtt, „a te legkisebb szolgád, kinek nincs nagyobb öröme parancsaid teljesítésénél s kinek nincs egyéb vágya csak az, hogy kegyelmed árnyékában élhessen, visszaérkezett a hitetlen magyarok földjéről. Álöltözetben bejárta a gyaurok városait. Nagy a remülés mindenfelé e gyáva nép között. Vitézségednek s közelségednek hírére futnak, mint a nyulak az erdőbe, hegyek közé mindenöket elhagyva. Azért ha kegyelmet találok szemeid előtt, fogadd leghübb szolgádnak tanácsát. Minél gyorsabban kelj utra győzhetetlen seregeddel. Alig két óra járásnyira fekszik ide a gyaurok város s abban a gyaurok dervischek kolostora. Annyi zsákmányt fogsz ott találni, hogy nem is viheted haza Krimiába. Fogadd el hű Ali szolgád tanácsát s engedd, hogy utasításokat adhassak tiszteidnek, hogyan és merre vegyék utjokat.“

„Ali!“ felelt a khán. „Ha szavaid igazak, szolgálataidért dus jutalmat fogsz kapni. Most pedig fogadd ez iratot, teljes hatalmat nyujtok ebben neked s egyszersmind szigorú parancsot tisztjeimnek szavaidnak engedelmeskedni. Eredj indíts utnak a tábort, ha pedig legcsekélyebb ámulást is veszek észre, jaj neked karóba huzatlak, most elmehetsz.“

„Allah sokasítsa meg kegyelmes khánom napjait, mint a tenger fővénjét!“ szólott Ali s mély hajlongások között távozott a szobából. (Folyt. köv.)

— Nyilvános köszönet. A jóltevésben, magas koru és beteges volta daczára is, kifáradni nem tudó jó Atya, erdélyi püspök dr. Fogarasy Mihály ur ő nagyméltósága szülővárosának latin katholikus hivat legujabban ismét kedves meglepetésben részesítette. Egy sorozat keresztuti képgyűjteményt, gyönyörűen színezett, valódi arannyal ékített keretbe foglalt 14 darab nagy szabásu fali képet méltóztatott közelebről nekünk — következő, szív-velökig ható szavakat tartalmazó magas Leirata kíséretében — küldeni:

„Régi ohajtásom teljesül, midőn szülővárosom, de különösen a templom iránti kegyeletemet ezen adományommal is tanusíthatom. E templomhoz, melyben az áhitat szent érzete legelőször hevítette fel zsenge keblemet s ragadta lelkemet hő imára: igen kegyeltes emlékezés csatol engemet; azért ha a jó Isten ingyen kegyelméből magas élet hosszú éveihöz, kiküthathatlan bölcseségénél fogva, még életidőt méltóztat adni: a templomot még egyéb diszsel is kívánom — Isten nagyobb dicsőségére, s a vallásos nép áhitatos buzgóságának emelésére — ékesíteni!“

Midőn ő nagyméltóságának e nemesen — nagy kegyeért mélyen meghatótt hivat nevében, nyilvánosan is forró köszönetet mondok; velök együtt kérem a jó Istent, hogy városunk legnagyobb szülöttjét és jóltevőjét, a nagyméltóságú magyar püspöki kar Nesztorát és diszét, a szenvedéseiben is nagy Főpapot, még sokáig éltesse, enyhítse fájdalmait, oszlassa el aggodalmait, hogy itt még elveendő és eszközlendő számos jó után, nagy későn mondhasza el az agg Simeonnal: „Num dimitis etc.“ Kelt Gyergyószentmiklóson 1881. július 10-én ohajtandó.

Agoston Károly,
latin szert. lelkész.

— Program-szemle. *A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló kolozsvári rom. kath. főgymnasium 1889/90-ik tanévi értesítője, közli Várady Móricz igazgató.* Ezen értesítőt Nagy Alajos 55 lapra terjedő s valódi keresztény elvektől áthatott, talpra esett: „A tekintély elve nevelésünkben tekintettel családi életünkre“ czimű czikkal nyitja meg, melyet okulás okából, hogy a legtöbb szülő olvasson.

Ezután a végzett tananyag, jelezte itt-ott a miniszteri tanterv szerinti szövegével több helyen oly módon, mely mind a szabályszerű tananyagot mind a követett módszert a felhasznált eszközöket kitünteti.

A tanügyi adatokból felemlíthetjük, hogy az ifjuság a kellő vallási gyakorlatokban részesült; közöletnek az érettségi írásbeli dolgozatok.

Az önképzőkör 104 tagot számlált, 27 rendes ülést tartott, 775 müből álló könyvtárral és 301 frt 11 kr. pénztökével bir, kitüzte a következő pályázatokat: Vörösmarty „Az elhagyott anya“ cz. allegoriájának mélt.

tatása; a színház erkölcsi és esztétikai hatása nemzeti és egyéni szempontból; történeti elbeszélés a magyar történelmi korból; költői elbeszélés; elegia a kolozsmonostori rom felett; dal; értekezés, mely a keresztény és pogány polgárosodás jellemző vonásainak feltüntetésével amannak elsőbbségét, különösen erkölcsi tekintetben minden kétségen felül álló bizonyosságba helyezze; jogosult-e esztétikailag és mennyiben az „erkölcstelen” igénye a „szép” nevezetése; szavaltatra: A holló, Poe Edgartól, Apotheosis Bajzától és „A hontalan” Vörösmartytól. Szavaltat volt összesen 94, írásbeli dolgozat 30, melyeknek egy része a kör a „Hajnal” című lapjában közöltetett.

A daltársulat 79 tagot számlált, kik hetenkint háromszor tartottak gyakorlatot; működött a templomban és a zárúnnepélyen, ez utóbbiban csinos programmal, melynek uszta jövedelme 33 frt 55 kr. volt.

A szertárak közül a könyvtár 380 drabbal s aporodván 25380 darabból áll, ezenkívül még csak a természetrajziak tára szaporodott.

Kezi és alapítványi ösztöndíjas tanuló volt 15, és a M. Terézia s Szt. József finöveldeben teljes ellátást nyert 70.

A tanári kar összesen 16 tagot számlál, kik közül egy erdélyegyházmegyei áldozár, egy világi és egy gör. kath. áldozár, a többi kegyesrendi tag; a rendes tárgyakat tanították 15-ön, kik közül 8 rendes tanár.

A tanulók közül beiratkozott az év elején 382, rom. kath. 230, gör. kath. 81, gör. keleti 17, ágost. 4, helvét 4, mozes vallású 13; magyarul mindnyájan beszéltek, s ezenkívül beszélt 108 románul, 41 németül, 5 tótul; kitünő volt 18, jeles 38, elsőrendű 211, másodrendű 67, vizsgálatot nem tett 5. Az érettségiek közül jelentkezett és írásbeli vizsgálatot tett 29, szóbeli vizsgálatra bocsátottatott 25; érettnék nyilvánítottatott kitünően 2, jelesen 1, egyszerűen 19, vizsavetettett 7. Hiányzik statisztikai táblázat, mely a tanulókat születési hely szerint állítja össze.

A szülők közül az értelmiséghez számítottatott 173, az őstermelők közé 64, az iparosok közé 65, a magántisztviselők közé 27 és a személyes szolgálatot tevők közé 31.

— **Hálanyilatkozat.** Közelebről a csik-szentkirályi hitközség azon örvendetes meglepetésben részesült, hogy a kézdi-vásárhelyi oltáregylet által — egy díszes vörös színű miseruhával, 1 „alba vállkendővel, 1 karingszéles piros szalaggal, 1 pár kék miniszter szoknya gallérokkaal és ingekkel” — ajándékozottatott meg.

Ezen ajándékok hveimet mélyen érzett hálára hangoltak, minek az által adtak kifejezést, hogy: midőn templomunk egyik mellékoltárára közszemlére kített ajándék tárgyakat nekik bemutattam, felhívásomra a jótékony egylet minden tagjaiért közösen imádkoztunk; az „egyház”- és iskola-tanács pedig május hó 26-án tartott gyűlésében jegyzőkönyvileg szavazott

köszönetet, minek úgy külön, mind a nyilvánosság teréni tolmácsolásával bizott meg.

E megbízatást annál örömeztöbör teljesítem, mert az egylet 5 évi működését figyelemmel kísérve, azon tapasztalatot szereztem, hogy ezen jótékonycélu egylet, a szegény templomokat ruházva, és az Oltáriszentségben jelenlévő Isten-ember imadását előmozdítva, nem csak az isteni fényét emeli, hanem a belső szé-kelyföldi hitélet gyarapodására is jelentékeny befo-lyással van.

Fogadják ezért az egyletnek minden tagja, pártolói, előljárói, különösen nagyságos szentkereszty Stephánie báróné, az egylet fáradhatlan és áldozatkész elnöke, nságos Bálint Károly cz. kanonok és főesperes ur, az egylet nagyérdemű igazgatója — az én és hveim szivből jövő hálás köszönetét; kívánjuk, hogy az Urháza díszének emelése körüli fáradaalmaikban, szerezzenek maguknak a jó tetteket gazdagon jualmazó Isten előtt, örökké tartó kincseket, s azok élvezete tegye boldoggá és megelégedettekké őket, még az életben hosszú évekig!!... Csik-Szentkirályon, 1881. július 15-én. Ferenczi Károly s. k. plebános.

— **Érdekes irodalmi régiség.** A helyi szt. Ferencziek zárdájának érdemes főnöke P. Bándi Bernárdin egy érdekes kéziratra talált a zárdá könyvtárában, melyet a nagyszerű szerző iránti kegyeletből beküldött szerkesztőségünknek, s azt eredeti szöveg szerint ezennel nyilvánosságra bocsátjuk amint következik:

„Hegyek, völgyek, kies erdők Diánának Udvara
Hantos Halmok, híves ernyők, Pán Istennek sátora,
A természet szűz munkája vidámittya szivemet
A szép vadság Palotája felébreszti kedvemet;
De mind száraz, ha nincs Ember a szívnek mulatsága,
Olyan, mint az ősz November, Május ifúsága;
Ember kell a társaságra, ezzel szivet cserélni,
Ez ad módot mulatságra, csak ezzel lehet élni;
Boldog volnék, ha e völgyben találnám emberemet,
Ki bémetszse egy vén tölgyben háladatos versemet.

Irta Szelistsorán Május 20-án 1805-ban. M. I. E.
(Mártonfi József Erdélyi Püspök.)

„Aldott Pásztor! jól hallottam
Nyájashangu sipodat
Almélkodva magasztaltam
Barátságos lantodat;
Azért én is mettszem
Neved alá nevemet,
Hogy e völgyben esmértessem
Háladatos szivemet.

B. A.
(Bartsai Ambrus.)

„Ezen verseket szülte K. Mártonfi József erdélyi püspök ur agyveleje, midőn a Hegyről Szelistsorára vésita alkalmatosságával érkeznék Egy némelly házánál írásban az asztalon hagyot. erre felindítatván M. Bra-

tsai Ambrus viszonzó ösztönből az alsókat alája írta — mind a kettő szép elmeszülemény.*

— **Hát ez épen így van jól.** Az erdélyi protestans házassági, — vagy a mint ők magukat nevezni szeretik a l- és fő p a p i s z é k e k, könnyelmű, vagy mondjuk ki egyenesen: lelki ismeretlen házassági kötelékbontó szédelgéseikkel már annyira vitték, hogy maga a polgári törvény kényszerül ezen üzelmeknek némileg gátot vetni, s hatályát a mennyiben lehet megbénítani. Ausztriában ugyanis már évek óta létezik egy törvényczikk, a mely megtiltja az ausztriai birodalom területén lévő protestans lelkészeknek oly egyéneket összeesküteni, kik már előbbi házastársuktól az erdélyi prot. házassági törvényszékek valamelyiké által elváltak. Példa erre a következő eset. X. erdélyegyházmegyei kath. hívő szintén kath. vallású Y. nejtől az erdélyi püspöki Szentszék által ágy és asztalra nézve végleg elválasztott. Pár hónap mulva X. új életpárt választván magának, hogy a dolognak törvényes színezetet adhasson protestánsná lett s a prot. forumnál új pert indítván, ott minden további vizsgálat nélkül az erd. püsp. Szentszék ítélete alapján nejtől kötelé kileg is végleg elválasztott, s neki egy szerencsésebb házasság kötésére engedély adatott. Csakhogy oh malheur! az új menyasszony bécsi illetőségű, s a szépen kifundált terv igen csufosan dugába dőlt; a mennyiben a bécsi prot. pásztori hivataltól ezen tervbe vett házasság bejelentésére a következő válasz érkezett: a prot. pásztor, mint a bécsi illetőségű menyasszony illetékes lelkésze ezer örömmel engedne, erdélyi collegáinak új házasságra bocsátó és szabadalmazó engedélye folytán a felhívásnak, s pásztori áldását nem tagadná meg ezen új házasságtól, de lelkipásztori buzgalmának ellent áll a polgári törvénykönyvnek az ugynevezett „erdélyi (értsd: prot.) házasságokra“ vonatkozó ama cikkelye, melynek értelmében az ausztriai birodalomban az erdélyi prot. házassági törvényszékek által hozott házassági kötelék bontó ítéletek érvénytelenek, s ennél fogva a nevezett törvényszékek által elválasztott egyének az ausztriai birodalom területén újabb házasságra nem léphetnek, s az ily tervbe vett házasságok egyházilag meg nem áldhatók. A napokban pedig a közös hadügyministerium bocsátott ki egy rendeletet, melylyel Mars ama fiainak buzgóságát akarja egy kissé lehűteni, kik az ugynevezett „kolozsvári, vagyis unitárius házasságok“ révén kívántak Teipsychore lágy ölébe vitorlázni. — Ezen rendelet szerint meghagyatott a katonai törvényszékeknek, miszerint katonáknak, s katonák hitveseinek nem szabad engedélyt adni többé az ugynevezett kolozsvári, vagy unitárius házasságra. Mihelyt kitünik, hogy a házasságért folyamodók oly, férjoktól elvált nővel akarnak egybekelni, ki az unitárius vallásra tért át, vagy ha még életben lévő feleségöktől elváltak s unitárius házassági

engedélyt mutatnak föl, a házassági engedélyért beadott kérvényök visszautasítandó s az illetők figyelemzetendők az ily házasság érvénytelen és meg nem engedett voltára. A hadügyministerium semmi esetben és semmi föltétel alatt sem fogja az ily házasságokra beleegyezését adni. — Azt hisszük ehhez még nem szükséges valami hosszú commentár. O—s.

Irodalom.

— Megjelent és beküldött művek: 1. **Széchényi szelleme.** Különös tekintettel „Hitel“ czimű könyvére. Irta Tomor Ferencz. Hét példány 1 frt; egyes példány 20 kr. — Ugyancsak e füzet szerzőjénél megrendelhetők: a „Hatodik nagyhatalom“, vagy a modern sajtó, 11 iv. 1 frt. „Tell Vilmos“ szimű Schiller után. Ára 50 kr. „Éva, vagyis az asszony Madách: az ember trágédiája“ czimű drámai költeményében. Ára 20 kr. „Korunk tükre“ szatirákban és epigrammákban. Ára 1 frt.

— 2. „Kis Lantos“, vig, komoly, üdvözlő s egyéb alkalmi dalok gyűjteménye. az elemi tanodák s nőnöveldek számára. 2, 3 és 4 gyermekszólamra átírták és kiadták Zsaskovszky Ferencz és Endre. II. füzet (60 dal tartalommal.) Ára 25 kr.

A napi események köréből.

— Vilmos főherczeg ő Fensége, a tüzéség főparancsnoka aug. 5-én a délutáni vonattal Gy.-Fehérvárra érkezett s püspök ur ő Excja négy fogatu kocsián a nemzeti szállodába hajtatott, hol estebéd alatt a katonai zenekar játszott. Más nap korareggel megkezdette a várban a tüzéség feletti szemlét. Délben 11¹/₂ órakor magas látogatásával agg főpásztorunkat megtisztelte. Méltóságos és főtisztelendő Lönhárt Ferencz segédpüspök ur fogadá ő Fenségét a püspöki residentiája udvarán, mire a méltóságos káptalan, a tanárok és a clerus a főherczeg urat a püspöki lakba felkísérték. Öt percnyi szívélyes társalgás után a főherczeg a püspöki lakot elhagyta, mely alkalommal mélt. Lönhárt Ferencz ur a káptalan tagjait, a clerust és a tanári kart bemutatta a főherczeg urnak. Megjelenése és eltávazásakor éljenzéssel lett üdvözölve. Innen a főherczeg ur Szebenbe fog utazni.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat pénztárában fizettek. Szöke Eedre, ptg. 1881-re 5 frt, Jancsó Ernő, rtg. 1881-re 2 frt, Ávedik Lukács, előf. 1881-re 4 frt Fröhlich Gyula, előf. 1881-re 2 frt, Csösz Imre, előfizető 1881-re 2 frt, Lőrincz Ferencz, rtg. 1882-re 2 frt, Barabás Rajmond 1881-re 1 frt, Fogarasy János ptg. 1881-re 5 frt, Kolozsvári Minoritaház ptg. 1881-re 1 f 25 kr. Georgovits D. előf. 1881-re 2 frt, Bálint Károly ptg. 1881-re 5 frt, Lönhárt Ferencz, ptg. 1881-re 5 frt,

Szent-István társulat, előf. 1881-re 2 frt, Kalocsai növénydeképpapok, előf. 1881-re 2 frt, Salzbauer János, előf. 1881-re 2 frt. Kovács Pius előf. 1881-re 1 frt. Pásztor György, előf. 1881-re 2 frt, Marosvásárhelyi Minoritaház-előf. 1880-ra 2 frt, Gaál Áron, előf. 1881-re 2 frt, Kolozsvári Kör, előf. 1881-re 2 frt, Rác István, előf. 1881-re 1 frt, Riskó László, előf. 1881-re 2 frt, Lázár Antal, rtag. 1881-re 2 frt, Bubla Károly, előf. 1880-ra 2 frt, Erős Gáspár, előf. 1881-re 2 frt, László Dávid, rtag. 1881-re 1 frt. Andrásy Sándor, előf. 1881-re 1 frt, Ollé Elek, ptag. 1881-re 2 frt 50 kr. Dindár József, ptag. 1881-re 5 frt. Darvas János alapítólaga 14 frt, Zagyva Mihály, előf. 1880-ra 1 frt, 1881-re 1 frt, Balog Ignác ptag. 1881-re 5 frt, Ullman Venczel 1881-re 2 frt, Balogh Ferencz, előf. 1881-re 2 frt, Szöcs János, előf. 1881-re 2 frt Simon Andre ptag. 1882-re 5 frt. Küköli esperesi kerületi könyvtár, előfizető 1880-ra 4 ft, 1881-re 4 ft.

Midőn ezeket nyugtázzuk, egyszersmind kérjük az igen tisztelt hátralékosakat, sziveskedjenek hátralékaikat forduló postával megküldeni, mert jövő számunkban megkezdjük közlését azok névsorának, kik 1880. év végéig tartoznak.

— **Halálozás.** Tkts. Barton József, nyug. m. kir. vasműgondnok f. é. augusztus hó 2-án reggeli 4 óraker hosszabban szenvedés után élte 74-ik, boldog házassága 50-ik évében az urban elhunyt. Az üdvözült élete czélját felfogva, életfolyamát egész az önfeláldozásig övéi jóléte-, boldogságára szentelte. Hazánkna hű fia volt akkor is, midőn a gyászos emlékü 1849-ki évben a magyarok sorsa elveszettnek látszott. Béke poraira! (Cs.)

— **Interpellatio.** Midőn két és fél évvel ezelőtt az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat egyik gyűlésében a társulatnak rendes működő tagjai szakosztályokba lettek besorozva, a többi közt a harmadik vagyis a „Mennyeségtan-Természettudományi” szakosztály is egy elnököt és egy jegyzőt megnyerni szerencsés volt. — Fájdalommal tapasztaljuk azonban, hogy ezen szakosztály működését még mai napig sem kezdette meg, azért bátorkodom az illető szakosztálynak illető elnökét megkérdezni, illetőleg következő szerény interpellatiót hozzá intézni: Vajjon van-e szándéka ezen meg nem vevendő szakosztály működésének megkezdése iránt valahára valami intézkedéseket tenni? (Cs.)

A harmadik szakosztálynak egyik tagja.

— A gy-fehérvári szab. királyi város képviselőtestületének 1878-ban megválasztott 40 tagja közül a törvény értelmében 20 kisorsoltván, a választás Török Bertalan elsőfőhermegyei főjegyző elnökle mellett folyó aug. hó 4-én történt meg. A választás eredménye következő: Rendes tagok lettek: 1. Löw Károly. 2. Kohn Ilyés. 3. Bíró Béla. 4. Kovács Zsigmond. 5. Drottár Mihály. 6. Id. Hannel József. 7. Csucsi J. 8. Klemens J. 9. Degro R. 10. Kardos Ig. 11. Rada

Mitru. 12. Baruch A. 13. Czirlea Mihály. 14. Görög Miklós. 15. Deutsch Lázár. 16. Fuchs Dávid. 17. Körner Ig. 18. Issekutz J. 19. Popp Gy. 20. Marcsak M. Póttagok: 1. Darabont György. 2. Demján János. 3. Schuster József. 4. Knapp Ede. 5. Kozma János. 6. Id. Bergyán Miklós. 7. Görög Miklós. 8. Kohn Lázár. 9. Kruppauer Károly. 10. Farkas József.

— **Halálozás.** Ft. Lemhényi Ferencz cz. főesperes és kiérdemült futásfalvi nyugalmazott plébános f. é. július 8-án az Urban elhunyt. Az örök világosság fényeskedjék neki! Ezen szomorú hírt azon észrevétel-lel közöljük, hogy a hivatalos tudósítás a kerületből ide csak július végén érkezett meg, magán tudósítók pedig elmulasztották ez érdemes egyén iránti kegyeletnek egy pár sorbani kifejezést adni.

— **A magyar zarándoklat bevonulása Lourdes-ba.** A magyar zarándoklat aug. 4-én ünnepélyesen bevonult Lourdes-ba. Délelőtt Toulouse-ból már az egész zarándokcsoport ünnepi díszben utazott el, a főurak fényes díszmagyarban, az egyháziak szintén ünnepi öltözetben, valamint a többi világi zarándokok is. A lourdes-i pályaudvarban a papzarándokok egyházi ruhát öltöztek és az összes zarándokok sorakoztak. A menet élén két magyar nemzeti zászlót vitt magyar díszöltözetben két fiatalabb tagja a zarándoklatnak, ezután következett a világi zarándokok egy része égő gyertyával kezükben majd a zarándoklat női tagjai, kiknek közepette piros bársony vánkoston vitte gr. Szapáry Béláné urhölgy az ezüst szívet; ezután jött a zászló, de ezt nagy sulya és a szél miatt vízszintesen viték, a zászlót gr. Apponyi György és gr. Cziráky János ő exciák kísérték díszmagyarban égő gyertyával, majd következett a zarándoklat igazgatója, ft. dr. Nogáll János püspök infulával, teljes egyházi segédlettel, mindannyian égő gyertyákkal. A menetet a világi zarándokok másik része zárta be, szinten égő gyertyákkal kezükben.

Igy vonult a menet

„Egek ékessége, földnek dicsősége

Magyarok asszonya, királynéja” stb.

kezdetü ének zengedése mellett a basilicába, roppant számu közönség kíséretében, mely igen rokonszenvesen fogadta az oly nagy távolról jött zarándokokat.

A basilica bejáratánál papság fogadta a menetet és vezérelte a főoltár elé, hol a zarándok kört képezve vették az áldást „Salve Regina” antiphona éneklése mellett. Rövid közös imádság után a zarándokok eltávoztak a templomból és fölkeresték szállásaikat; a zászló és sziv a basilica egyik mellékhelyiségeiben helyeztetett el. A francziák nem győzik eléggé csodálni és általános a vélemény, hogy Magyarország zászlója lesz a legszebb az összes itt felfüggesztett szebbnél szebb zászlók közt.

„M. K.”

K a d j a: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. Szerkesztő: BIRÓ BÉLA. Szerkesztőtársak. BALOGH IGNÁCZ, CSERNI BÉLA, CSISZÉR JÁNOS, Dr. TÓDOR JÓZSEF.